

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 16 November 1913. N°. 1869.

Abonnementsprijs: Frankrijk aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangegaven door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20.
Aanvragen en vermelding van leidegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

CIX.

VIERDE REEKS.

X.

Met vel en vleesch hebt Gij mij bekleed; met beenderen ook en zenuwen hebt Gij mij samen-gevochten. Job 10 : 11.

Een veel-aandurvend beweren, dat ook wel tot onze lezers doordrong, acht nu het feit te kunnen vaststellen, dat de scheikunde in staat zou zijn gebleken, om zelve uit wat levenloos is, iets wat leeft te maken. Men gaat dan uit van de onderstelling, dat er eerst niets dan het levenloze kan geweest zijn, en dat uit dat levenloze van zelf het levende is opgekomen; en nu acht men dat de scheikunde er wel achter zal komen, om uit te vinden, hoe dit is toegegaan, en zoodra men hier achter is, het eerst gebeurde te herhalen. Op het eerste is niets aan te merken. Ook het Scheppingsbericht toch spreekt duidelijk uit, dat er eerst alleen het levenloze was, en dat eerst daarna uit de levenloze stof der aarde de plant uitsproot, het dier opkwam, en de mensche geformeerd is. Er staat niet, dat God krachtens zijn Almachtigheid op de gereedliggende aarde planten aangebracht, dieren neergezet, en menschen geplaatst heeft, maar dat de drie groepen van het levende uit wat er moesten te voorschijn treden. In Genesis 1 : 11 lezen we toch: »En God zeide: dat de aarde uitschie- grasseheutjens, kruid zaadzaaiende, en vruchtbaar geboomte, vrucht dragende naar zijn aard;» en daarop bericht het 12e vers: »En de aarde bracht voort grasheutjens enz.» En verder lezen we in vers 20: »Dat de wateren overvloediglijk zouden voort- brengen een gewemel van levende zielen;» en wederom in vers 24: »De aarde bringe voort levende zielen naar haren aard, vee en kruipend en wild gedierde.» En ten slotte meldt ons Gen. 2 : 7: »En de Heere God had den mensche geformeerd uit het stof der aarde, en in zijn neusgaten geblazen den adem des levens; alzoo werd de mensche tot een levende ziel.» Er blijft dus geen zweem van twijfel over, of al wat lichame- lijk is aan plant, of dier of mensche, is op- gebouwd uit stoffen, die in de aarde, na haar schepping, voorhanden waren. Bij ont- binding ziet men dan ook, dat deze stoffen, die in plant, dier of mensche gebonden waren, weer loskomen, zich vrij maken, uiteen vallen, en als nu opgenomen worden in het aardrijk. Dit nu zou zonde, is het alleszins begrijpelijk, dat wie geen oog voor de scheppende tussenkomst hierbij van Gods Almachtigheid heeft, zich de vraag stelt, of ook hij zelf niet, door de stoffen eerst te scheiden, en dan naar het levende model te verbinden, een levend wezen zou kunnen scheppen. Zoodra men tot de overtuiging komt, dat de pottenbakker nog iets anders dan het leem aanwendt om zijn sierken te maken, t. w. de drijfkracht van zijn rad en zijn eigen kunsttalent, beseft men, dat niet de stoffen alleen, noch alleen ook de verbinding met de in haar inwonende krachten, plant, dier of mensche voortgebracht, maar dat integre- deel deze stoffen en krachten niet anders zijn geweest dan het materiaal, als we ons zoo mogen uitdrukken, dat God gebruikt heeft, om er het leven in te doen dalen. Maar juist dit Goddelijk Scheppings- vermogen bedoelt men thans buiten rekening te laten, en poogt het te vervangen door het combinatie-talent van den scheikundige.

Men begint dan met vast te stellen, dat er voor dit doel een verbinding moet samengesteld van wat men in het algemeen »eiwitstoffen« noemt, natuurlijk niet te ver- warren met het eiwit in het ei, dat den dooier insluit. Men was hierop bedacht, omdat deze »eiwitstoffen« in deze haar ver- binding, voor zoover men weet, alleen gevonden werden in dingen of voorwerpen, die de gewone kenteekenen van het leven vertoon- den, waarbij men dan als kenteeken van het leven aannam beweeglijkheid, groei, voort- planting, erfelijkheid, assimilatie, dissimi- latie en prikkelbaarheid, d. i. gevoeligheid voor prikkels. Wij men nu deze »eiwit- stoffen« alleen aantrof waar kiemen van 't leven aanwezig waren, en deze kie- men met de actie van 't leven in recht- streeksch verband stonden, meende men ook zelf leven te zullen kunnen voortbrengen, indien het maar gelukte deze »eiwitstoffen« te maken en in onderling verband te zet- ten. Daarop heeft men ook gezonnen en gepoensd, en er sinds Wöhler tal van hypo- thesen op uitgedacht, die tenslotte anno 1906 in Fischer's vondst tot een niet ongewenscht

resultaat schenen geleid te hebben. Natuur- lijk zal het onderzoek worden voortgezet, en op zich zelf verbiedt niets ons de mo- gelijkheid toe te geven, dat eertlang op nog vaster voet het doen ontstaan van eigen beweging in zekere verbinding-slagen zal. Hiermee echter zou men het voorgestelde doel om 't leven te verklaren dan alleen bereikt hebben, indien bij plant, dier en mensche bleek, dat in hun ontstaan niet anders aan het licht trad dan chemische scheiding of verbinding van stoffen. Dan ja, zou men in de scheikun- dige laboratoria het leven in allerlei vorm produceeren kunnen, en wie weet of men dan ten slotte niet eens een roos, een nachtegaal en een koningskinderke als pro- duct van louter scheikundige actie zou kunnen begroeten. Tot dusver echter is er nog volstrekt niets aan het licht geko- men, dat ook maar in de verste verte zulk een uitkomst vermoeden doet, veel min belooft. Al wat men immers aldus meent verkregen te hebben, is de mogelijkheid om de allereerste en allereenvoudigste be- weging in de stof te kunnen opwekken. En zelfs hierbij stellen de beste deskun- digen nog steeds een vraagteeken, en ach- ten de mogelijkheid van zelfbedrog bij deze onderstelling vondst allerminst uit- gesloten. Bij strenge keur bleek toch, ook bij de gunstigste onderstelling, dusver nog niet anders, dan dat zoodanige stoffen de aanwezigheid bezitten voor de opbou- wing van eenig levend lichaam, maar tus- schen de aanwezigheid van 't marmier voor 't standbeeld en de kunst van den beeldhouwer die 't voor zijn beeltenis aan- wendt, ligt nog altoos een afgrond.

Nu is het opmerkelijk, hoe de Heilige Schrift, die zich anders weinig met natuur- kundige problemen inlaat, juist op dit punt zoo klaar licht heeft gespreid. Een vol- dragen kind is bij zijn geboorte af. Het is niet maar een massa stofdeeltjes, maar die stofdeeltjes zijn zóó saamgevoegd, dat ze lichaamsdeelen, dat ze organen, dat ze vleesch en sappen, dat ze weekte en harde deelen vormen, been en vleesch, zenuw en spieren, en wat al meer deel van 't mensche- lijk lichaam uitmaakt; en alle deze deelen zijn dan zoo in elkaar gezet, dat 't saam een voor leven vatbaar lichaam uitmaakt, dat straks adem haalt, het hart zijn actie laat volbrengen, de moederborst drinken kan, en onder het opgroeien een eigen wezen, met eigen gelaatsrekken vertoont. Men is er dus nog in 't minst niet, of men al »eiwitstoffen« in actie kan afleveren; om 't leven te verklaren, en de mogelijkheid van eigen productie van 't leven te bewijzen, zou, na het in gereedheid brengen van de stoffen, in de tweede plaats moeten uitgevonden worden, hoe deze stofmassa zich alnu naar een vast plan zou voegen en zoo in elkaar zou gaan zitten, dat ten slotte dit plan aan het voortplantende leven beantwoordde, en dat de stoffen tot de voor dit plan geëischte »zelfbewe- ging« in staat bleken. Reeds in den moeder- schoot zetten enkele stofdeeltjes zich ineen tot de hardheid van been en nagel, terwijl anderen week blijven, als 't vleesch om borst, gelaat en buikholte. Die stofdeeltjes moeten zich dan zoo vanzelf ineenzetten, dat er een keel zich vormt, dat de keel weer met de longen in verband sta, en dat een rag- lijn aderweefsel heel het wezen overdekt. Wie brengt dit nu alles aan? Wie beschikt 't alles aldus, dat dit er uit voortkomt? En wie richt dit alles aldus in, dat 't eenmaal gevormde lichaam, onder het groeien, deze zijn grondgestalte beware, in stand blijve en bij geleiden schade zich zelf herstellen kunne?

Laat een schram u aan uw hand wonden, en zie, aanstonds maken allerlei stofdeeltjes zich op, om 't geen zijn oorspronkelijken vorm verloor, in dien oorspronkelijken vorm te herstellen. Dit alles levert niet 't minste bezwaar op, zoo ge zegt, dat 't God is die deze stofdeeltjes beheerscht, en gebruikt voor een doel dat Hij zich heeft voorgesteld. Er zijn dan in het levend lichaam niet alleen stoffen, »eiwitstoffen« of wat dan ook, maar ook openbaar zich in het levend lichaam een macht die deze stoffen ge- bruikt juist zoals de metselaar de steenen opstapelt, niet opdat die steenen uit zich zelf 't huis zouden bouwen, maar zoo, dat hij ze telkens van den stapel afneemt, en inzet en plaatst en vastneemt waar hij wil. En hierbij komt dan ten slotte, dat hij, om den bouw te voltooien, hierbij niet naar willekeur kan te werk gaan, maar een vooraf vaststaand plan moet volgen. Het geheel, dat er uit komt, kan, moet hem van meet af aan den geest staan, eer hij bouwen gaat, en 't is conform dat eerst op het papier voor hem liggend plan, dat 't geheele ge- bouw moet worden opgetrokken. Brengt men dit nu op 't lichaam van plant, dier

of mensche over, zoo volgt hieruit, dat de stofdeeltjes, met de eigenschappen die hun eigen zijn, zonder meer nooit tot een bouw geraken kunnen, maar dat zeer wel deze stof- deelen de eigenschappen kuren bezitten, die de bouwmeester er in vinden moet om door zijn actie den bouw te doen gelukken. Zeer wel kan men dus aannemen, dat in deze stofdeeltjes, en zeer bijzonder in de stof- deelen die 't levend lichaam plegen saam te stellen, eigenschappen voorhanden zijn, die zekere beweging van eigen aard toe- laten en met zich brengen, maar dan volgt hieruit nog nooit iets anders, dan dat God de Heere, wiens wil en plan het was, de lichamen van plant, dier en mensche uit deze stofdeeltjes op te bouwen, in zijn scheppen van die stofdeeltjes hun zulk eigenschappen had verleend, dat ze straks voor de opbouw van 't levende lichaam dienst konden doen.

We moeten er daarom nooit op uit zijn, om op zulke vondsten van de natuurwetenschap af te dingen; slechts moeten we ons door zulke nietsbeslissende ontdekkingen niet laten mis- leiden, en nooit laten afhouden van de groote vraag, van waar het plan voor den opbouw van het lichaam komt, en van waar de directie opdaagt die de stofdeelen zich naar dit plan zich doet saamvoegen. In ver- band hiermede nu is hetgeen ons in Psalm 139 over de opbouw van het mensche- lijk lichaam geopenbaard is, van alles af- doende betekenis, en daarom moet hier op heel de zinsnede, die in Psalm 139 over de wording van het mensche- lijk lichaam handelt, nader worden ingegaan. Slechts wachte men zich hierbij voor de fout, om deze zinsnede uit 't verband van den ge- heelen psalm los te maken. Reeds in den aanhef toch komt 't ten duidelijkste uit, dat deze psalm niet bedoelt een mededeeling over de schepping van den mensche te doen. Doel van den psalmist is: »Gods Alwetendheid in bezeelede taal uit te spreken en op zichzelf toe te passen. Reeds het eerste vers: »Heere, Gij doorgrondt en kent mij«, levert hiervoor afdoende bewijs; en wat dan volgt: »Gij weet mijn zitten en mijn staan, Gij verstaat van verre mijn gedachten«, en ook: »als er nog geen woord op mijn tong is, zie, Heere, Gij weet 't al«, — bevestigt dit ten volle. Wat hier geloofd, aangeboden en bezongen wordt, is niet de scheppingsdaad zelve, maar de Alwetendheid Gods, die mede in die schepping haar grond vindt.

Na dit nadrukkelijk op den voorgrond te hebben gesteld, moet nu gewezen op de beroemde zinsnede in vs. 13—16. Hier toch wordt aangegeven, waarom de mensche niets voor God bedekken kan, en de reden hiervan wordt daarin gezocht, dat God heel 't bestaan van den mensche, reeds van zijn eerste wording in den moederschoot af, niet alleen kent en doorgrondt, maar in 's moeders schoot zelf conform een vooraf- staand plan tot aanzijn riep. De geheele zinsnede luidt:

»Gij bezit mijne nieren, Gij hebt mij in mijner moeders buik bedekt.

»Ik loof U, omdat ik op eene heel vreesselijke wijze wonderbaarlijk gemaakt ben.

»Mijn gebeente was voor U niet verhol- len, als ik in het verborgene gemaakt ben, en als een borduursel gewrocht ben in de benedenste deelen der aarde.

»Uwe oogen hebben mijnen ongevorm- den klomp gezien.

»En alle deze dingen waren in uw boek geschreven, de dagen als zij geformeerd worden zouden, toen nog geen van die was.

»Daarom, hoe kostelijk zijn mij uwe gedachten! Hoe machtig vele zijn hare sommen!

Gelijk nauwelijks behoefte opgemerkt, valt hier de nadruk, voor wat ons onderwerp aangaat, op de woorden »en alle deze dingen waren in uw boek geschreven, de dagen als zij geformeerd worden zouden, toen nog geen van die was.« Dit toch doet niet, gelijk 't soms verstaan wordt, op de praedestinatieve van hetgeen in iemands leven met hem gebeuren zou, maar op de formatie van zijn lichaam en van het leven zelf. Onze berijmer heeft dit verkeerd ver- staan, en er bepaling van iemands levens- historie in gelezen. Hij zong toch: »Ja, Gij, wiens wijsheid nimmer faalt, hadt mijn geboortestond bepaald; eer iets in mij begon te leven, werd alles in uw boek geschreven.« Voor hem was dus hoofzaak de bepaling van den dag, waarop David geboren werd, iets waarvan in het oorspron- kelijke niets staat. Een vervalsching van den tekst daarom te onverschoonlijk, omdat reeds lang eer deze berijmer naar de harp

greep, de juiste betekenis van deze woorden werd ingezien. Ook Calvijn heeft in zijn Commentaar geen oogenblik mis getast, maar op vs. 16 volkomen juist geschreven, dat hetgeen hier van den dichter gezegd wordt, bedoelt, dat de geheele orde der schepping van het lichaam voor God vooruit vaststond; en hij voegt er bij, dat dit niet alleen zeggen wilde, »hoe alle deelen en stukken van de schepping van den mensche, en bepaaldelijk van zijn ontvangenis, dracht en geboorte vooruit bij God vaststonden, maar hoe ook de volgorde, waarin 't alles geschieden zou, door God bepaald was. Eerst de be- vruchting, dan het embryo in vormloosheid, daarop in dat embryo zich de deelen vor- mend en organen ontwikkelend, en eindelijk het lichaam zelf voltooid, om als voldragen vrucht in het levenslicht te kunnen uitgaan«.

Hierin nu ligt zoo duidelijk als 't slechts kan uitgesproken, dat aan de opbouw van het lichaam des menschen een ontwerp, een plan ten grondslag ligt, dat dit plan voor ieder mensche verschilt, en dat er het persoonlijk stempel door God zelf op ge- drukt wordt. De stof alleen doet het dus niet. Wel moet in de stofdeeltjes de kracht aanwezig zijn, om te maken dat ze bij de opbouw van het lichaam kunnen worden gebruikt en aangewend, maar de opbouw roept, behalve om die stofdeeltjes, boven- dien en niets minder, om het plan voor den bouw, en zoo nu de stofdeeltjes en het plan er zijn, moet in de derde plaats nog de kracht en het talent aanwezig zijn, om uit die stofdeeltjes, conform dat plan, het lichaam op te bouwen. Ook de uitvoerigheid der teekening dient den Psalmist om dit hier ten volle te doen uitkomen. Eerst is er niets dan de »ongevormde klomp« of het embryo, en eerst daarna beginnen zich uit dat embryo de deelen en organen afzonderlijk te vertoonen. Schoon wordt dit uitgedrukt door te zeggen, dat in den moeder- schoot het lichaam van het kindeke dat ze draagt, »als een borduursel gewrocht wordt«, iets wat vanzelf doet op 't aderweefsel, het zenuwweefsel en het spierweefsel. En de saamwerking van deze drie: 1. de stof- deeltjes, 2. de aflezing van het plan, en 3. de wil, het talent en de kracht, waar- door uit die stofdeeltjes, conform dit plan, het lichaam voltooid wordt, maakt op den Psalmist zoo diepen indruk, dat hij belijdt, hoe hij »heel vreeslijk en wonderbaarlijk gemaakt is«.

Iets wat te sterker spreekt, daar hij 't alles persoonlijk op zichzelf toepast. Hij zegt niet van den mensche in 't gemeen, hoe de mensche ontvangen, ge- dragen en geboren wordt, maar hij handelt steeds over zichzelf: »Mijn gebeente was voor u niet verholten, als ik in het verborgene gemaakt ben, en uw oogen hebben mijn ongevormden klomp gezien«. Het is alzoos alles persoonlijk genomen. Het is de ontvangenis en geboorte van David, waarop 't hier aankomt. En dit is juist het rijk- aesthetische, dat er niet sprake is van een model, maar dat in Gods bouw en ontwerp van elken persoon afzonderlijk gehandeld wordt. Ook de bijzondere gesteldheid van het lichaam heeft later zoo machtigen invloed op de vorming van 't karakter. En daarom is er in Psalm 139 geen sprake van algemeene beschouwingen, maar eeniglijk van 'tgeen persoonlijk een iegelijk mensche op on- dercheiden manier en op eigen wijs raakt. In het groote plan Gods was, als we ons zoo mogen uitdrukken, van meet af een vol- ledige plaatbundel gegeven met de por- tretten van alle personen die God in 't leven zou roepen. Aller wezen, vorm en verschijning was vooruit bepaald. De beeltenis van ieder mensche die straks geboren zou worden, was niet alleen door God afgeteekend, maar ont- worpen en vastgesteld en afgewerkt van alle eeuwen her. Van ieder een vol- ledig portret, in- en uitwendig tot op den diepten grond aangevend hoe elk mensche zijn zou. En dit nu indenkende, voelt David hoe volstrekt onmogelijk het zou zijn, dat er voor God iets verborgen bleef van wat in hem omging. God heeft hem gekend, eer hij zichzelf kende. En nu nog doorziet en doorschouwt God hem veel beter, dan hij zichzelf doorzien kan.

Het is in Psalm 139 geheel dezelfde gedachte als die de apostel in het beeld van die Elihu reeds aan Job voorhield, toen hij in Job 33 : 4—6, het voor Job uitsprak: »De Geest Gods heeft mij gemaakt, en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt. Zoo gij kunt, antwoord mij, schik u voor mijn aangezicht en stel u. Zie, ik ben Godes gelijke gij, ook ik ben uit het leem afgeaenen.« Ook in Job 10 : 9, 10 spreekt Job zelf gelijke gedachte uit,

als hij tot God zegt: »Gedenk toch dat Gij mij als leem bereid hebt«. En nog altoos blijft de dracht van het nog ongeboren kindeke even wonderbaar. De Prediker zegt 't daar- om zoo met nadruk: »Gelijk gij niet weet, hoedanig de beenderen zijn in de buik van een zwangere vrouw, alzoo weet Gij het werk Gods niet, die 't alles maakt«. Het is in Jeraja's profetie dat dit beeld van den pottenbakker ons zoo rijk aan- geëuid wordt, niet 't minst in den prachtige uitroep: »Doch nu, Heere, Gij zijt onze Vader. Wij zijn leem en Gij zijt onze pottenbakker, en wij allen zijn uwer handen werk« (64 : 8). Ook Jeremia heeft 't zelfde beeld aangewend, maar Jeraja is toch ook hier het rijst en gaat 't diepst. Profeten en Apostelen mogen dus gezegd worden gedurig weer op ditzelfde beeld terug te komen, om toch op alle manier het duidelijk te doen uitkomen, dat niet de stofdeeltjes het doen, »eiwitstoffen« of wat dan ook, niet, want dat die stofdeeltjes nog niets dan het vormloze leem zijn, en dat uit leem zonder meer op zichzelf niets komt. Dat behalve het leem de schijven er moeten zijn. Behalve de schijven het voorbeeld. En behalve het voorbeeld de kunst van den pottenbakker om 't rechte beeld te kiezen, en het leem in den vorm van dit beeld om te zetten.

Wat 't leven ons toont en wat de Schrift openbaart, strookt dus geheel. De chemische ontleding van de stoffen van het levend lichaam geeft niet de Schrift, doch de natuurkundige wetenschap, en haar danken we het, dat we thans van de ons samenstel- lende stoffen, in haar assimilatie en dissimi- latie, zooveel meer weten dan vroeger. Nu toch blijkt, dat in de opbouw van het lichaam van plant, dier en mensche niet maar onderscheidenlijk allerlei stofdeeltjes gebezigd zijn en gebezigd worden, maar dat de daartoe bestemde stofdeeltjes in meer dan één opzicht een eigen karakter ver- toonen, en eigenschappen van bijzondere soort hebben, gelijk dit met name van de »eiwitstoffen« thans wel vast staat. Nog eer van de schepping van het levende lichaam sprake was, bevond zich alzoos reeds in de aanwezige levenloze stof al datgene wat noodig was, om later het levend lichaam eruit te kunnen bouwen. Doch meer is van die levenloze stof dan ook niet te zeggen. Ze bezit bijzondere eigenschappen, die haar geschikt maken om drager van het leven te zijn, en ze is op dit doel aangelegd. Ook kan ze buiten het levend lichaam iets hiervan merken laten. Maar meer doet die stof niet, en verder kan ze het niet bren- gen. Zal er een levend wezen komen, dan moet er eerst het ontwerp, het plan, het beeld, het portret voor dat levend wezen zijn. Het moet vooruit vaststaan, hoe 't worden moet en hoe 't zijn zal. Is er nu de stof, en staat 't plan vast, dan moet in de derde plaats een van de stof onthant- kelijke macht zich aankondigen, die naar dit plan de stofdeeltjes kan samenvoegen, en er zoo het levend beeld uit kan doen opkomen.

Die macht, die kracht kan geen onbewuste natuurkracht zijn, want ze moet 't beeld van het plan verstaan, ze moet dit plan door- zien; iets wat buiten bewustzijn niet kan. En eindelijk moet in die kracht of macht het talent gevonden worden om het beeld in zuiverheid en volkomenheid uit de stof- deeltjes zoo te doen opkomen, dat 't zelf 't leven in zich draagt, conform dit plan kan doen werken, en het in gelijkheid kan doen voortbestaan. Immers niet om een sprekend portret, niet om een gelijkend beeld is het te doen, maar om een beeld dat zelf leeft, en zijn leven kan voortzetten. In 't leven zonder meer moge uit zichzelf eenige trek- king en beweging zijn, maar op zichzelf komt uit 't leven niets. Het leven blijft leven, en wordt uit zichzelf niets anders. Zal de porcelainkast straks met keur van kan en schaal pronken kunnen, dan moet de pottenbakker het leem hanteeren. En die pottenbakker is hier nooit anders, en kan nooit anders zijn, dan Hij, in Wien alleen de Fontein van 't leven ritselt. In zooverre zou men zelfs kunnen zeggen, dat er in gansch Gods Schepping niets is en niets zijn kan, dat niet drager van het leven is dat uit God welt, en dit juist heeft zoo menigeen bewogen, om in donder en bliksem, in orkaan en stormwind, in water- val en storm altemaal uiting en openbaring van leven te zien; en in gansch alge- meenen zin kan dit ook wel gezegd worden. Maar werpt men eenmaal de tegenstelling tusschen het levende en het levenloze op, dan blijft altoos het onderscheid tusschen de directe en indirecte uitvoering van het leven uit God deze tegenstelling beheer- schen. Den donder en het weerlicht werkt Gods eigen hand rechtstreeks, en ook het kind ontvangt 't leven natuurlijk niet anders dan uit God, maar nooit anders